

عصر فرهنگ فناوریانه: از جامعه اطلاعاتی تا زندگی مجازی

عنوان: عصر فرهنگ فناوریانه: از جامعه اطلاعاتی تا زندگی مجازی

نویسنده: کوین رایبیز و فرانک وبستر

مترجم: مهدی داودی

تهران: ۱۳۸۵

نشر توسعه، ۴۱۶ صفحه

اکبر استرکی

کمی بعد، این مشغولیت را به ظرفیت‌های فناوری‌های نوین برای پردازش و ذخیره‌ی اطلاعات منتقل نموده و اصطلاح «انقلاب فناوری اطلاعات» به گوش ما رسید.

سپس در خلال دهه‌ی ۱۹۸۰ این علاقه معطوف به کارکرد ارتباطی فناوری‌های جدید شد و چنین گفتند که انقلاب در فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی رخ داده است.

در دهه‌ی ۱۹۹۰ علاقه به اینترنت با آغاز «بزرگ‌راه‌های اطلاعاتی» و با ارائه‌ی سناریوهایی برای «جامعه‌ی شبکه‌ای» در جهان توسعه و افزایش یافت و اکنون، در پایان قرن بیستم، دستور کار در چارچوب «انقلاب سایبرنتیکی» و ظهور «جامعه‌ی مجازی» قرار گرفته است.

لذا می‌توان گفت که این گفتمان‌های تغییریابنده درباره‌ی انقلاب فناوریانه را به منزله‌ی بازتاب دگرگونی منظره‌ی فناوریانه در ۲۰ ساله گذشته تلقی نمود.

در طول این دوره‌ی زمانی، مباحث عمومی در باب فناوری‌های

در طول چند دهه‌ی گذشته، در ما احساس واضح درباره‌ی گذار از دوره‌های ویژه با دگرگونی‌های سریع و شدید وجود داشته است. در واقع، اغلب چنین استدلال می‌کنند که ربع قرن آخر قرن بیستم از نظر مقیاس، دامنه و سرعت گذار تاریخی، بی‌سابقه است.

هیچ‌کس قادر نخواهد بود تا خود را از این دگرگونی‌های عظیم کنار بکشد و زندگی روزمره‌ی هیچ‌کس نیز از اغتشاش و آشوب‌های حاصل از این دگرگونی نیز ایمن نخواهد بود و البته علت آن نیز انقلاب فناوریانه می‌باشد.

ایده‌ی انقلاب فناوریانه تبدیل به هنجار، روزمره و رایج، دوران فرهنگ فناوریانه ما شده است.

گفتمان انقلاب فناوریانه نیز شکل‌های محتوایی و سریعی به خود گرفته است. در پایان دهه‌ی ۱۹۷۰ میلادی، دغدغه‌ی اصلی به تراشه‌های سیلیسی مربوط می‌شد که فناوری‌های نوین را میسر می‌ساخت و بحث درباره‌ی انقلاب میکروالکترونیکی را پیش کشید.

نوبن اشکال متنوع به خود گرفته و به همراه آن مسائل سیاسی- اجتماعی نیز متأثر از سرشت و اهمیت نوآوری‌های فناورانه قرار گرفته است.

در این کتاب، تلاش نگارندگان بر آن است تا معنا و مفهومی کلی از وضع و حال تغییر دگرگونی را از آن هنگام که سیاست‌های فناوری اطلاعات نخستین بار وارد دستور کار شده است، ارائه نماید و ضمن دنبال نمودن گفتمان دهه‌های مورد نظر، به طرح رهیافت‌ها و چشم‌اندازهای دهه‌های بعد از این پرداخته می‌شود تا جهت‌گیری فرهنگی نوینی را مشخص سازد و در واقع، امید است که مطالب مطرحه در این کتاب پلی بر روی شکاف بین دستورکارهای اقتصاد سیاسی و فرهنگ و سایبرنتیکی باشد.

طیف مباحث مطرحه در این کتاب بسیار وسیع و گسترده می‌باشد، از فضاهای مجازی تا جامعه‌ی اطلاعاتی نظامی، از تاریخ تبلیغ و تهییج تا سیاست‌های آموزشی، از بازاریابی پیشرفت تا معنی ماشین‌سئیزی و با کنار هم چیدن دستورکارهایی که به طور طبیعی جداگانه‌اند، درصدد وسعت بخشیدن به مباحثه درباره‌ی فناوری‌های نوین هستند.

ساختار و فصول کتاب در یک نگاه

مطالب کتاب در چهار فصل عمده طراحی و منسجم شده است و البته هر فصل نیز به فراخور حال خود به بخش‌های متنوعی تقسیم شده است.

در فصل اول و تحت عنوان «بینش‌های فناورانه» فرصت می‌کنیم تا رهیافت‌های عقلی خود را با بررسی این بینش‌ها روشن‌تر سازیم.

برای رسیدن به این هدف، در بخش اول، پروژه‌ی همفتری جنینگز برای رسیدن به معانی «فرا رسیدن ماشین» در انگلستان مرور می‌شود. کتاب معروف وی تحت عنوان قلب دوزخ به ویژگی‌های آشکار رشد سرمایه‌داری صنعتی می‌پردازد اما به دگرگونی‌های مرتبط در شیوه‌های خلاقیت، فرهنگ و تخیل نیز توجه می‌کند. با چنین شیوه‌ای، گستره و ژرفای «حصارکشی»‌هایی را که «جامعه‌ی اطلاعاتی» نشانه‌ای از آنهاست را بهتر درک می‌کنیم.

در بخش دوم، توجه خود را به ماشین‌سئیزی با تلاش برای فهم مناسب و بهتر جنبش ماشین‌سئیزان در زمینه‌ی تاریخی، بهتر برای درک و فهمی مناسب‌تر از دگرگونی‌ها در عصر حاضر معطوف می‌کنیم.

در بخش سوم، نقدی از بیان تکراری «پیشرفت» ارائه می‌شود و در این جا رهیافت‌های مردم‌پسند نسبت به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و بعد خود اطلاعات با شناسایی و رد ویژگی‌های عمومی

این روایت‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل دوم و تحت عنوان «نسبت شناسی اطلاعات» سلسله مقالاتی درباره‌ی نیت روحی «عصر اطلاعات» ارائه می‌شود که با تأکید ما از این‌که روزگار حاصل ریشه در تاریخ دارند، هماهنگ‌اند، بخش چهارم را بر پیدایش در تحول مدیریت فناوری در اوایل قرن بیستم، به منزله‌ی عنصر کلیدی در اشاعه‌ی انقلاب اطلاعات تمرکز می‌کنیم.

در بخش پنجم، این استدلال را براساس «دیوانگی عقلانی» بهینه‌سازی و نظم‌دهی فناورانه تکامل بیشتری می‌بخشد. در بخش ششم، تأکیدی دوباره بر اهمیت سال‌های بین دو جنگ جهانی و پررنگ نمودن اهمیت جنبه‌ی فراموش شده‌ی اطلاعات یعنی تبلیغ و تهییج می‌پردازد.

در فصل سوم و با عنوان «سیاست‌های فضای سایبرنتیکی» و به منظور بررسی چندین ساله و حوزه به سیاست فضای سایبرنتیکی می‌پردازد.

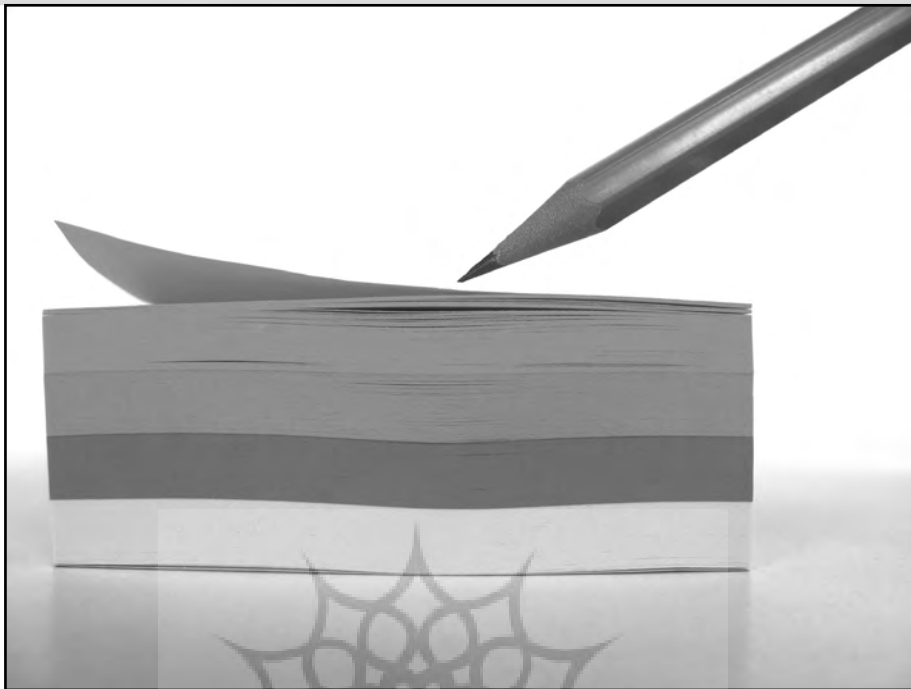
در بخش هفتم برای نقش ارتش در ساخت و تداوم «جامعه‌ی اطلاعاتی» تمرکز دارد.

در فصل چهارم تحت عنوان زندگی در فضای مجازی، به مضمون‌های مردم‌پسند و تکراری می‌پردازد، مفاهیمی که در بیان تصورات «جامعه‌ی مجازی» در اینترنت، فضای سایبرنتیکی و بزرگراه‌های اطلاعاتی شکوفا شده است و آنجا که در کنار هم منظره‌ی فناورانه‌ی اطلاعاتی را شکل می‌دهند و با پرداختن به فضای مجازی در موضوعات مرتبط با آن و با بحث پیرامون آرمان‌های اجتماع الکترونیکی و کنش‌پذیری دوسویه‌ی این استدلال را تکامل می‌بخشند.

خلاصه‌ی مطالب فصل اول: (بینش‌های فناورانه)

در طول دو دهه‌ی گذشته، شاهد دو موج مهم آرمان‌خواهی فناورانه بوده‌ایم و با این تحول که در فناوری‌های نوین دست به کار پدیدآوردن دگرگونی‌های احتمالی است. چنین اندیشه‌ای تا بدان حد رایج شده است که امروزه حتی سخنان می‌شنویم مبین بر اینکه فناوری‌های اطلاعاتی-ارتباطی موجب پدید آمدن «دومین انقلاب صنعتی» شده است.

در این فصل بررسی ویژگی‌های کلیدی این شیوه‌ی درک از دگرگونی دقیق شده تا نشان دهند که این شیوه‌ی گمراه کننده و غیر مفید است و ما در رد پیش‌فرض‌های آرمان‌خواهی فناورانه مبنی بر بی‌طرفی نوآوری‌های فناورانه و تأیید آن از دیدگاه تاریخی «جبرگرایی فناورانه» تنها نیستیم.

ناشی از نوعی پارادایم و پارادوکس است و مادامی که دسترسی به دانشکده محدود به بخش کوچکی از مردم بود. برای دانشگاه چندان مهم نبود که در جامعه چه می‌گذرد، کار دانشگاه تولید و بازتولید برگزیدگان بود و تا زمانی که اکثریت عظیمی از مردم را مستثنی می‌کرد، دانشگاهیان از آزادی عمل خارق‌العاده‌ای برخوردار بودند در آنچه انجام می‌دادند.

با این همه، پس از گذشت سال‌های بسیار، شاهد دگرگونی‌ای در دانشگاه بوده‌ایم که در دهه‌ی اخیر شتاب بیشتری گرفته است. این دگرگونی، با همه‌ی محاسباتی که برای گونه‌گونی بی‌چون و چرای آن وجود دارد، عبارت است از حرکت به سوی پیروزی نزدیک‌تر با نیازهای اقتصادی و به همراه این حرکت ملاحظه‌ی فشارهای خارجی بر دانشگاه‌ها نیز افزایش یافته است.

یکی از عناصر مهم این دگرگونی، افزایش تعداد دانشجویان است که تا حدی فشارها برای دسترسی آزاد به دانشگاه موجب آن بوده است، اما تفکر تأمین «سرمایه‌ی انسانی» در آن از همه بیشتر آشکار است که برای دوران پسافوردیسی سرمایه‌داری اطلاعاتی امری حیاتی است. از این مهم فراتر، امروزه به نظر دانشگاه از آرمان‌های انگیزش و ویژگی‌های معرف محروم است، بنابراین اجزای سازنده و موجودیتی آن هر دم تغییر می‌کند.

در واقع، در میان اهل پژوهش در علوم اجتماعی، پافشاری بر مکان‌مندی اجتماعی تحولات فناوریانه امری متداول است. با وجود این، شور و شوق فناوریانه، اگرچه از لحاظ فکری بی‌اعتبار شده، نفوذ نیرومندی در بسیاری از تفسیرهای «انقلاب اطلاعاتی» اعمال می‌کند و به همین دلیل، استحقاق نقدی نظام‌یافته را دارد.

خلاصه‌ی فصل دوم: (نسب‌شناسی اطلاعات)

آیا مهار درجه‌ی دقیق‌تر اجتماعی گزینه‌ی ناگزیر پیشرفت است؟

یعنی ملازم ضروری تکامل بی‌وقفه اشکال مدرن اجتماعی است و بر این باور هستیم که این خود به واقع حقیقی است. در مقابل کسانی که فناوری نوین اطلاعاتی-ارتباطی را همچون پایه‌ای برای رسیدن دوران ارتباطات و فناوری‌های نوین را به منزله‌ی نوش‌داروهایی برای عصر دانایی حاضر می‌دانند. استدلال ما بر این است که تحول آنی در واقع تنگاتنگ فرآیندهای مدیریت و مهار اجتماعی است.

خلاصه‌ی فصل سوم: (سیاست‌های فضای سایبرنتیکی)

دانشگاه در کشور انگلستان دارای استقلال بوده مبنی بر اینکه تاحدودی به دور از نیازهای جامعه باشد. بخش بزرگی از این قضیه

خلاصه‌ی فصل چهارم: (زندگی در فضای مجازی)

فرهنگ فناوریانه به ما می‌گوید که فناوری‌های مجازی نوین راه‌حلی برای مسائل اجتماعی جامعه‌ی معاصر پیدا خواهند کرد. از روی وظیفه‌شناسی تکرار می‌کند که در انجام این کار، فن‌سالاری وعده می‌دهد که همواره به فناوری‌های ارتباطی متصل باشد. البته به یک لحاظ می‌پذیریم که آنها راه‌حلی را می‌یابند. می‌توان گفت که فضاهای مجازی راه‌حل بی‌حسی را از طریق خنثی‌سازی فناوریانه‌ی روابط اجتماعی و آرام کردن فضای اجتماعی را به دست می‌دهند. آنها به آن چیزی کمک می‌کنند که آن را «وضعیت اختلال حواس جهانی» معاصر نامند و معادل است با «مرگ بر اثر اختلال حواس». مرگ بر اثر خیره شدن به صفحه‌ای که بر آن چیزهایی که زنده نیستند و هرگز هم نمی‌توانند زنده باشند، از پیش چشم می‌گذرند.

در مقابل برنامه‌ی عمل فرهنگ فناوریانه، ما درصدد شرح و بسط بعضی چشم‌اندازهای مربوط به امکانات و ارزش تجربه فضایییم. ما به اهمیت رودرویی اجتماعی در فضاهای واقعی، یعنی فضاهای ممکن، فضاهایی که می‌تواند آنچه ناشناخته، غیرقطعی، ناآشنا و پیش‌بینی‌ناپذیر باشد در خود جای دهد، می‌پردازیم. در حالی که فضای فرهنگی فناوریانه به امنیت و آرامش ارزش می‌دهد که می‌توان آنها را از طریق فعالیت‌های مجازی به دست آورد، ما ارزش را با زحمت و مشقت‌های همراه آن به نمایش می‌گذاریم که پیامد حضور مکان‌مند و رودرویی است.

در مقابله با منطق نظم‌دهنده‌ی خردمندی نمای فناوریانه، ما به امکانات ذاتی آنچه می‌نگریم که آن را «همزاد نظم» می‌نامیم. یکی از شیوه‌های تدوین این برنامه عمل بدیل در چارچوب معنا و اهمیت فاصله است، در چارچوب نبردی که باید بر سر معنی گذر و سفر درگیرد. در مقابله با هدف فرارفتن از، یا ناپودی، فاصله در فرهنگ فناوریانه و در پرتو نگرانی ریشه‌دار در زمینه‌ی واقعیت خارجی، این مسئله مربوط به برقراری معنی‌ها و ارزش‌هایی حول فاصله و گذر از میان فضا می‌شود و این مسئله چگونگی بردگرا شدن ما بر اثر رودرویی با دیگران است.

چنین رهیافتی قاطعانه در تضاد با آرمان ارتباط مستقیم و صمیمیت در اجتماعی مجازی قرار می‌گیرد و برنامه‌ی عمل اجتماعی-سیاسی را طلب می‌کند که بتواند پیچیدگی، تفاوت و ابهام را به مثابه ذخایری بازشناسد.

فرهنگ مجازی، فرهنگ انکار یا رد و امتناع در مقابله با این امکانات نامنظم واقعیت زندگی است. در میان کسانی که اکنون به فضاهای ممکن جامعه‌ی معاصر چشم دوخته‌اند، ما بر این باوریم

که تمایز کلیدی می‌تواند بین کسانی باشد که به نظم می‌نگرند و آنها که در پی بی‌نظمی می‌گردند.

جمع‌بندی کلی کتاب

کتاب حاضر یکی از معدود کتبی است که در سنوات گذشته در کشور ترجمه و منتشر شده است، این کتاب با نگرشی عمیق به مقوله‌ی دوران گذار در طول دو دهه‌ی گذشته (تا زمان انتشار) کتاب می‌پردازد و با رویکردی آرام و منطقی پس از گذر از فضای جامعه‌ی اطلاعاتی خواننده را در فضای سایبرو دنیای مجازی قرار داده و جایگاه پدیده‌های اجتماعی به خصوص مقوله‌ی فرهنگ را در این رهگذر به تصویر می‌کشد.

البته لازم به ذکر است که با عنایت به سنگینی متن اصلی کتاب برگردان آن نیز به زبان فارسی امری مشکل و پیچیده بوده است و دشواری درک مطالب مطروحه در این راستا می‌باشد.

در کل، مطالعه‌ی این کتاب که در نوع خود با ارجاعات فراوان به مستندات و مدارک علمی دارای ارزش بالایی می‌باشد؛ برای اندیشمندان و صاحب‌نظران عرصه‌ی جامعه‌ی اطلاعاتی لازم است تا در این فراز با بهره‌گیری از این اطلاعات بتوان به بسط و تحقق مطالب در جامعه‌ی کنونی کشور پرداخت.

ضمناً بررسی کتاب از نظر ظاهری نیز صورت گرفته و کتاب حاضر در قطعی مناسب و با دقت نظری خوب از نظر آماده‌سازی فنی و نشر آماده و وارد بازار شده است.